TRANSITIE PLAN

ONDERWEG NAAR EEN DUURZAAM 2050

Een verdere uitwerking van de Jonge Klimaatagenda 2.0

THEMA VOEDING

JONGE
KLIMAAT
BEWEGING

“THERE’S NOTHING PERMANENT EXCEPT CHANGE”

HERACLITUS
Griekse filosoof

JONGE
KLIMAAT
BEWEGING

INLEIDING

Onze samenleving staat voor een grote uitdaging. De gevolgen van klimaatverandering gaan een grote impact hebben op ons leven en dat van de generaties na ons. Wij, jongeren, zijn degenen die dat het meest gaan merken, maar ook degenen die er nu iets aan kunnen doen. Om de balans tussen mens en planeet te herstellen, zullen we onze samenleving, economie en dagelijkse levens opnieuw moeten inrichten. Dat betekent dat we in 2050 op een nieuwe manier wonen, werken, eten, leren en reizen. De visie van Nederlandse jongeren daarop brachten we onder in de Jonge Klimaatagenda (JKA) 2.0. Maar hoe komen we daar?

Begin 2020 begonnen de themamanagers van de Jonge Klimaatagenda werkgroep met het schrijven van transitieplannen op de bestaande JKA 2.0 thema’s. De transitieplannen hebben meerdere doelen. Ze geven het transitiepad naar een specifiek doel uit de JKA 2.0 weer. Daarmee beschrijven ze concreet wat de weg naar 2050 is en wat er nu en in de toekomst nodig is om dat doel te halen. Waarom zijn de huidige beleidsplannen (nog) niet toereikend? Ieder plan legt uit onder welke voorwaarden de onderbouwde keuzes gemaakt moeten worden. Hierdoor wordt duidelijk wat er nodig is om bij onze visie te komen in termen van bijvoorbeeld investeringen, tijd of gedragsverandering en wie daarvoor welke stappen nog moet zetten. De focus daarbij ligt op oplossingen, maatregelen of actiepunten. Hierdoor kunnen we bepaalde aspecten van de JKA 2.0 uiteindelijk doorrekenen en maken we de JKA 2.0 meetbaar en tastbaar.

De plannen zijn samen met aangesloten jongerenorganisaties vormgegeven. Na een eerste verkenning van de onderwerpen, ontvingen de themamanagers allerlei ideeën, vragen en kritische opmerkingen van jongerenorganisaties tijdens de online Klimaat Dialoog (KD) in mei 2020. Daarnaast voerden de themamanagers een eigen onderzoek uit. Bijvoorbeeld door verdiepende gesprekken met experts en jongerenorganisaties te houden en (onderzoeks) literatuur te lezen. Maar ook door vragen te stellen via ons eigen Jonge KlimaatPanel en (online) bijeenkomsten en evenementen bij te wonen.

Naast de specifieke focus van ieder transitieplan, is er ook een rode draad door alle plannen heen. Die rode draad is dat wij graag een overheid met lef zien in de transitie naar een duurzame toekomst. Lef om eerder én vaker te kiezen voor duurzaam beleid, dat wordt ondersteund door prikkelende beleidsinstrumenten, zoals de beprijzing van niet-duurzame activiteiten. Lef voor een daadkrachtige aanpak die focust op de zorgen om het klimaat en een inclusieve transitie én op het creëren van een aantrekkelijk en duurzaam vestigingsklimaat en een integrale aanpak voor de overgang naar een circulaire economie.

Namens de JKA werkgroep wil ik alle jongerenorganisaties en experts bedanken voor hun bijdrage aan deze transitieplannen. Met jullie ideeën, vragen en kritische opmerkingen hebben alle themamanagers veel waardevolle input ontvangen om onze visie concreter te maken en daarmee gemakkelijker om te zetten in actie!

Melanie Klösters
Voorzitter werkgroep Jonge Klimaatagenda 2020

SAMENVATTING

Het transitieplan voeding is onderdeel van een serie van vijf transitieplannen. Hieronder staan de samenvatting per plan weergegeven. Bekijk onze website voor de andere transitieplannen.

Wonen

In 2050 zijn onze steden duurzame en gezonde plekken om te wonen, werken en je vrije tijd door te brengen. Waar mogelijk hebben wegen plaats gemaakt voor groenblauwe stadaders, waardoor fietsers en voetgangers meer ruimte hebben. Door onder andere groennormen op te stellen in wijken, is de verhouding tussen verstening en vergroening in evenwicht. Daarnaast wordt er bottom-up met bewoners gewerkt aan klimaatadaptatie in de eigen woonomgeving, zodat klimaatoplossingen lokaal en concreet worden. Samen met marktpartijen investeert de overheid in groen en blauw in de openbare ruimte. Een integrale kijk op het klimaatadaptatief maken van de openbare ruimte zorgt voor beter zicht op de baten (hogere vastgoedwaarde, sociale cohesie en gezondheidsvoordelen).

Werken

Een transparante en circulaire economie waarin bedrijven rekening houden met de impact op mens en milieu, dat is hoe jongeren 2050 voor zich zien. Dit kunnen bedrijven bereiken door transities door te maken in drie richtingen: overgaan op circulaire verdienmodellen, true pricing toepassen en de eigendomsstructuur aanpassen. Samenwerking in netwerken laat zien dat bedrijven niet op de overheid hoeven te wachten om met regelgeving te komen. Echter kan de overheid deze transities wel bevorderen met een aantal beleidsmaatregelen. Om tot circulaire verdienmodellen te komen, kunnen garantie tijden verlengd, en de afvalbelasting verhoogd worden. True pricing komt een stuk dichterbij door de aangekondigde CO2-heffing.Deze moet dan wel ook onder benchmark gelden en alle sectoren meenemen; zo ook de landbouw en de transportsector. Een maatschappelijke eigendomsstructuur wordt bereikt door het wetsvoorstel van de maatschappelijke BV (BVm) te implementeren.

Mobiliteit

In 2050 willen jongeren kunnen reizen in een uitstootvrij en inclusief mobiliteitssysteem. Om hier te komen is een fundamenteel andere inrichting van ons mobiliteitssysteem nodig. Hier zien wij mogelijkheden voor Mobility as a Service (MaaS). Door MaaS in te voeren in het huidige systeem, wordt de druk op de huidige infrastructuur verlicht en ontstaat er ruimte voor nieuwe modaliteiten. Om MaaS succesvol te implementeren, pleit de Jonge Klimaatbeweging voor de ontwikkeling van een afsprakenstelsel voor MaaS met betrekking tot het delen van data, de invoering van stimulansen die de shift naar het nieuwe mobiliteitssysteem accelereren en voor het opzetten van snelbussen in Bus Rapid Transit als aanvullende modaliteit.

Onderwijs

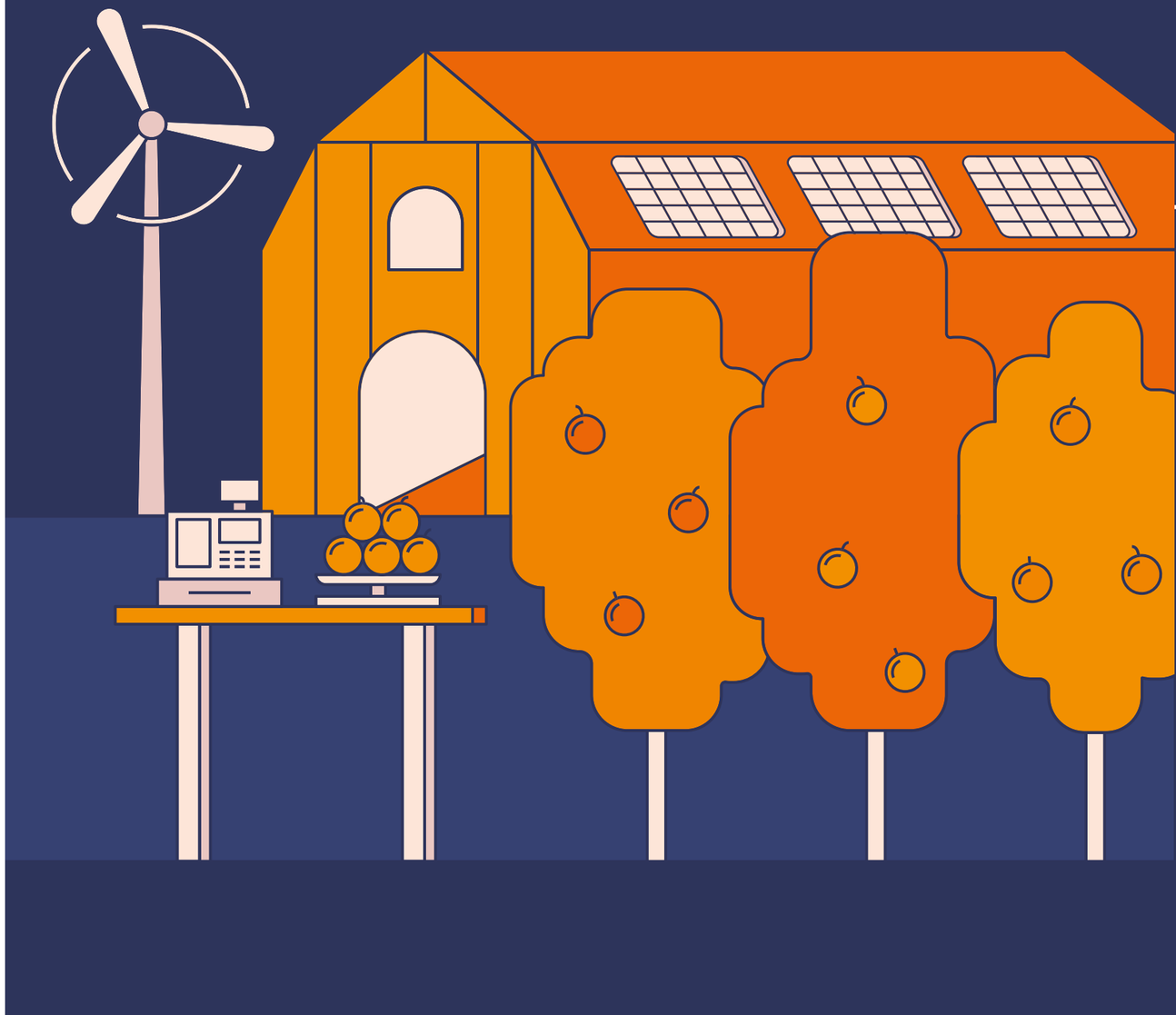
Om duurzaamheid integraal in het onderwijs te integreren, is het belangrijk dat het onderwerp verweven zit in het curricula en het schoolsysteem. Om hier te komen, is het noodzakelijk dat er tijdens de lerarenopleidingen de mogelijkheid is om vakken te volgen over duurzaamheid. Hierdoor zijn docenten beter in staat de nodige kennis over te dragen en de leerlingen bij te staan in hun ontwikkeling. Daarnaast moet er zowel in het basis- als in het middelbaar onderwijs een doorlopende leerlijn komen tussen alle vakken en tussen de verschillende jaarlagen, met daarin de focus op de integrale benadering van duurzaamheid en de ontwikkeling van competenties die zullen bijdragen aan het omgaan met de veranderende wereld om ons heen.

Voeding

Als de eiwittransitie nú prioriteit krijgt, draagt dit bij aan het tegengaan van klimaatverandering, het verbeteren van de volksgezondheid, een lagere milieu-impact, de duurzame ontwikkelingsdoelen en een hoger dierenwelzijn. Wij adviseren de overheid om te sturen op drie gebieden. Allereerst is dat investeren in volksgezondheid; met een meer plantaardig dieet zullen welvaartsziekten afnemen. Ten tweede is dat toekomst bieden voor efficiënt landgebruik, zodat er meer humane productie op geschikt land kan plaatsvinden. Tot slot adviseren wij naast voorlichting ook in te zetten op gedragsverandering bij consumenten, omdat zij hun keuzes op routines baseren en niet alleen op kennis.

VOEDING

De eiwittransitie: net zo belangrijk als de energietransitie, maar nog geen prioriteit?

DE EIWITTRANSITIE: NET ZO BELANGRIJK ALS DE ENERGIETRANSITIE, MAAR NOG GEEN PRIORITEIT?

Na de Tweede Wereldoorlog is het nuttigen van dierlijke eiwitten zoals zuivel, vis en/of vlees bij iedere maaltijd steeds normaler geworden. Dit is het resultaat van toenemende welvaart en overheidsbeleid gericht op productiestijging en intensivering van het landgebruik. Dit menu is echter geen duurzame optie, omdat het leidt tot een significante toename van broeikasgassen zoals CO2 en methaan. Ook resulteert het o.a. in een verstoring van de stikstofkringloop, levert het een enorme bijdrage aan biodiversiteitsverlies en watertekorten en zorgt het voor druk op landgebruik en bodemdegradatie. Om in 2050 aan het Parijs-akkoord te voldoen, moet de uitstoot van broeikasgassen maximaal 10 megaton (Mton) CO2-equivalenten bedragen, een getal gebaseerd op een reductie van 95% ten opzichte van 1990.[1] Dit maximum geldt voor de gehele Nederlandse economie, terwijl in 2015 de uitstoot van enkel de veehouderij alleen verantwoordelijk is voor 18 Mton CO2.[2]

Om ons voedselsysteem voor te bereiden op de toekomst, moet de emissie van broeikasgassen in de veehouderij drastisch verminderen.[3] Een transitie van minder dierlijke naar meer plantaardige eiwitten, zoals groenten, noten en peulvruchten, is urgent. Dit is nodig om het systeem duurzamer, gezonder en dus toekomstbestendiger te maken, ook vanwege de toenemende vraag naar voedsel. De verhouding dierlijk:plantaardig eiwit is momenteel 60:40. Jongeren zetten echter in op een eiwittransitie naar 30:70 in 2030.[4] [5] De infographic (rechts) toont verschillende redenen om de eiwittransitie aan te gaan.[6]

Op het gebied van eiwittransitie zijn verschillende initiatieven in gang gezet.[7] Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) ontwikkelt een Nationale Eiwit Strategie (NES), Green Protein Alliance (GPA) lanceert de campagne zokanhetook(.nu), het aanbod van plantaardig eten neemt snel toe in supermarkten en horeca en True Animal Protein Price Coalitie (TAPP) lanceert het eerlijke vleesprijs-voorstel. De consument zal echter niet op eigen initiatief meegaan in de eiwittransitie. Uit onderzoek blijkt dat de consument vaak geen bewuste en afgewogen keuzes maakt in zijn koopgedrag.[8] De consument wordt gestuurd door zijn voedselomgeving en maakt hierin

keuzes vanuit een impulsief (onbewust) systeem; hij wordt gestuurd door gewoontes.[9] De overheid mag daarom sterker sturen in deze transitie en wij doen hiervoor drie voorstellen.

1. INVESTEER IN VOLKSGEZONDHEID

Het aantal gram eiwitten dat je uit plantaardige bronnen kan halen, verschilt aanzienlijk. Het Voedingscentrum geeft aan dat gemiddeld 0,8 gram eiwit per kilo lichaamsgewicht per dag voldoende is, gebaseerd op een Nederlands eetpatroon.[10] Er is momenteel sprake van overconsumptie van eiwitten (en andere voedingsstoffen), met allerlei welvaartsziekten tot gevolg, zoals overgewicht, hart- en vaatziekten en diabetes type 2. Voeding leidt qua omvang tot dezelfde gezondheidsschade als roken. [11] Met name het eten van rood en bewerkt vlees geeft verhoogde risico's.[12] In 2050 is op basis van adviezen van het Voedingscentrum een vermindering van gemiddeld 10-15% eiwitten wenselijk.[13]

Meer plantaardig en minder dierlijke eiwitconsumptie betekent een gezonder eetpatroon met minder gezondheidsrisico's door intensieve veeteelt; zoals longproblemen bij omwonenden van veehouderijen door de uitstoot van fijnstof en stikstof, kans op zoönosen (zoals salmonella, Q-koorts en corona) en resistentie tegen antibiotica. Ook draagt het bij aan de vermindering van welvaartsziekten, aldus de Gezondsheidsraad[14] en de World Health Organization.[15] Naast het duurzame karakter van de eiwittransitie draagt het bij aan preventie van hogere zorgkosten en een betere volksgezondheid. Een investering vanuit de overheid voor een gezonde leefstijl weegt niet op tegen de jaarlijkse toename van miljarden in de zorg. Eerdere overheidscampagnes (o.a. de Bob-campagne) lieten zien dat zij een gedragsverandering kunnen stimuleren.

2. TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR LANDGEBRUIK

De eiwittransitie heeft een samenhangende en integrale aanpak nodig. De gehele keten[16] heeft een gezamenlijke ambitie: een balans brengen in de uitstoot van broeikasgassen en de vastlegging van broeikasgassen en productie van hernieuwbare energie en biomassa in 2050. Op landbouwgebied is de uitstoot sinds 1990 met 17% afgenomen. Het Klimaatakkoord onderschrijft dat in deze transitie geleidelijkheid en financiële duidelijkheid belangrijk zijn. Wanneer de transitie niet enkel als doel heeft om uitstoot te verminderen, maar ook andere duurzaamheidsdoelen bevordert, zoals dierenwelzijn, bodemkwaliteit en biodiversiteit, vergroot dit het draagvlak en de effectiviteit bij de uitvoering.

Momenteel wordt in de landbouw niet duurzaam en efficiënt omgegaan met natuurlijke hulpbronnen. Vee gebruikt bijna 80% van alle wereldwijde landbouwgrond (akkerbouw en grasland), terwijl er maar 20% aan calorieën en 37% aan eiwitten aan wordt ontleend.[17] Om één kilo varken of gevogelte te produceren, is twee kilo veevoer nodig. Ook het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC, het klimaatpanel van de VN) onderschrijft dat dierlijke productie gepaard gaat met grote voedselverliezen.[18] Minister Schouten van LNV stelt als oplossing voor om een omslag te maken van intensieve landbouw naar kringlooplandbouw, om de druk op de ecosystemen te verlichten. Of kringlooplandbouw zoals beschreven door onderzoekers van Wageningen University & Research (WUR) op lange termijn circulair is, is nog niet duidelijk.[19] Na de consumptie geven wij niets terug aan de bodem waarop de producten zijn verbouwd. Bij kringlooplandbouw komen er weliswaar meer voedingsstoffen terug in de bodem, maar bouwt het systeem nog steeds minder vruchtbaarheid op dan dat wij er als consumenten aan nutriënten uit halen.

Wanneer de veehouderij als tussenstap wegvalt, winnen we aan efficiëntie en landoppervlak. Ons advies is om land dat geschikt is voor humane productie enkel daarvoor te gebruiken. Vee kan voer uit reststromen krijgen en grazers staan op grasland waar geen voedsel verbouwd kan worden.[20] De veehouderij is verantwoordelijk voor een disproportioneel aandeel in de druk op het milieu, zoals het omvangrijke biodiversiteitsverlies. Productie van plantaardige eiwitten zorgt voor minder vervuiling en vraagt minder van onze natuurlijke hulpbronnen.[21] De overheid heeft dus de taak om duidelijkheid en een toekomstperspectief te schetsen voor huidige veeboeren in Nederland.

Daarnaast geven wij twee voorbeelden waar de overheid meer op in zou kunnen zetten:

- Voedselbossen aanleggen. Een permacultuur zoals een voedselbos bouwt meer vruchtbaarheid op, omdat de gewassen mogen blijven staan en slechts deels worden geoogst (vaak alleen de vruchten, noten, of bladeren). Het intensieve gebruik van land voor de productie van dierlijke eiwitten heeft een nadelig effect op de biodiversiteit, vanwege de bodemuitputting. De biodiversiteit kan via voedselbossen vermeerderd en/of hersteld worden.
- Het aandeel van kweekvlees vergroten. De boeren en de overheid hebben een gedeeld belang nu de voedingsmarkt op een kantelpunt staat. Wanneer zij in overleg gaan, krachten bundelen en inzetten op kweekvlees kan er op een meer duurzame manier aan de vraag naar vlees worden voldaan. De overheid kan laten onderzoeken door bijvoorbeeld WUR wat de opties zijn om met cellen en zonder voedselverlies vlees en zuivel te produceren. De kennis over het produceren van kweekvlees is niet beschikbaar voor boeren, maar met meer onderzoek en het ter beschikking stellen van materialen aan boeren kunnen zij binnen een paar jaar kweekvlees produceren.[22] Er ligt een rol voor de politiek in het onderzoeken of de procedures op Europees niveau voor kweekvlees versneld kunnen worden.

3. GEDRAGSVERANDERING BIJ CONSUMENTEN

De huidige vlees- en zuivelprijs houdt geen rekening met klimaat- en milieuschade. Wanneer deze prijs eerlijker wordt, dat wil zeggen een true price die ook de klimaat- en milieuschade meeneemt, is de verwachting dat dit positief bijdraagt aan de eiwittransitie.[23] Het al eerder genoemde TAPP eerlijke vleesprijs-voorstel houdt rekening met de klimaatimpact van vlees en berekent dit door in de verkoopprijs. Een deel van de

hogere vleesprijs wordt in een fonds gestort en dit maakt het mogelijk dat de prijs van groenten en fruit omlaag gaat door een lager BTW-tarief. Dit zorgt ervoor dat mensen met lagere inkomens gemakkelijker aan hun benodigde dosis groenten en fruit komen én dat het bijdraagt aan de volksgezondheid.[24] Daarnaast bevat het fonds financiële compensatie voor mensen met lagere inkomens (bijvoorbeeld via zorgtoeslag) en boeren (zij ontvangen 33-50% van het fonds). Ook de Jonge Klimaatbeweging steunt dit voorstel en stimuleert de inwerkingtreding. De geleidelijkheid van veranderingen en implementatie van maatregelen is belangrijk in de eiwittransitie. Zowel om draagvlak bij de consument te creëren en vergroten, als ook om de uitvoering realistisch te houden voor de verschillende spelers in het veld. Denk hierbij aan de overheid, de boeren en producenten, de voedingsmiddelenindustrie, retail en horeca.

Houding omzetten naar daden

Inzetten op bewustwording en voorlichting van de consument middels campagnes en gebruik van sociale media is een deel van de oplossing. Er is echter meer nodig om daadwerkelijke verandering te creëren. We gaan bij het bewustzijn verhogen nog te vaak uit van het klassieke kennis-houding-gedrag beeld: het verhogen van kennis, met bijvoorbeeld voorlichting, verandert de houding en dan volgt het juiste gedrag uiteindelijk vanzelf. Maar meer kennis leidt niet altijd tot verandering in gedrag. Wat beter werkt is beginnen bij gedrag met laagdrempelige en toegankelijke stappen, zoals de ervaring van vaker plantaardig en vegetarisch eten. Onze natuurlijke voorkeur is om vervolgens ons gedrag in lijn te brengen met ons eerdere handelen. Dit verandert onze houding en leidt tot een verandering in mindset. Hierbij gaan we uit van het gedrag-houding-kennis beeld.[25]

Daarnaast is het belangrijk dat beleid omtrent voedselconsumptie wordt afgestemd op sociaal-culturele routines. Een consument overdenkt zijn keuzes niet bij iedere keer koken of boodschappen doen, maar valt hierbij terug op routines. Vaak zijn dit geen individuele routines, maar collectieve sociaal-culturele routines. Deze routines kunnen beïnvloed worden door bijvoorbeeld influencers en restaurants.[26] Om deze transitie te doorlopen is, naast bewustwording en handelen, samenwerking gericht op gedragsverandering noodzakelijk in de gehele keten.

AANBEVELINGEN

Om een gedragsverandering in gang te zetten die leidt tot afnemende consumptie van dierlijke eiwitten, stellen wij voor dat de overheid onderstaande maatregelen neemt:

- Een eerlijke prijs hanteren voor vlees, conform het voorstel van TAPP. Geen reclames en acties meer toestaan voor vlees en beperkende maatregelen voor reclame en acties voor andere dierlijke producten. Daarnaast kan er gedacht worden aan het stoppen van Europese subsidies voor vlees.[27] Een disclaimer ontwikkelen die waarschuwt voor de effecten van overmatige consumptie van rood vlees;
- Een instrument ontwikkelen dat de consument transparantie en duidelijkheid biedt. Hierin zijn verschillende aspecten (CO2-impact van vervoer en productie, milieu-impact, dierenwelzijn, gezonde keuze, productie biologisch/demeter) verwerkt, zodat aparte keurmerken niet meer nodig zijn. Bijvoorbeeld een universele klimaatscore (vergelijkbaar met Nutri-Score[28]) met seizoensgebonden aanpassingen, die de impact van ons voedsel tastbaarder maakt. Een Carbon Footprint is niet voldoende en draagt bij aan verwarring omdat er nóg een keurmerk bijkomt.

Tenslotte ligt er een rol voor de markt: horeca, catering en supermarkt kunnen de consument verleiden tot het maken van plantaardige keuzes door een goed aanbod te hebben en hier aandacht aan te schenken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de plek in de winkel, vega/vegan eten toegankelijker maken door recepten te verstrekken en het aanbod van maaltijdboxen hierop af te stemmen.

Anne Wilbers
Themamanager Voeding

Deze (jongeren)organisaties hebben meegeschreven aan dit plan:

TOELICHTING & BRONNEN

Voor duurzaamheid gebruiken wij de definitie van Brundtland uit 1978 vanuit de gelijknamige VN-commissie: ¨Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.¨

*In de tekst wordt soms verwezen naar resultaten uit ons **Jonge Klimaatpanel**. Het Jonge Klimaatpanel is (online) panel waar alle jongeren van 18 tot 32 jaar zich voor aan kunnen melden om mee te denken over een duurzame toekomst. In augustus 2020 bestaat het panel uit ongeveer 600 jongeren die maandelijks feedback kunnen geven. Het panel bestaat vooral uit jongeren uit onze achterban. Het laten groeien en verbreden van dit panel is een van de doelstellingen voor de komende 2 jaar. Het nummer achter 'JKP' geeft aan om welke editie van de vragenlijst het gaat. De eerste vragenlijst is in april 2020 verzonden.*

1 Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur (2018). Duurzaam en gezond. Samen naar een houdbaar voedselsysteem. Den Haag: RLi. Verkregen van: www.rli.nl/publicaties/2018/advies/duurzaam-en-gezond, p. 7.

2 Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur (2018). Duurzaam en gezond. Samen naar een houdbaar voedselsysteem. Den Haag: RLi. Verkregen van: www.rli.nl/publicaties/2018/advies/duurzaam-en-gezond, p. 13.

3 Blonk, H. (2017). Voetafdruk van eiwitconsumptie en -productie. Gouda: Blonk Consultants. Verkregen van: www.blonkconsultants.nl/wp-content/uploads/2017/11/Voetafdruk-van-eiwitconsumptie-en.-productiedocx-finaal.pdf, p.18-19.

4 Jonge Klimaatbeweging (2019). Jonge Klimaatagenda 2.0. Verkregen van: www.wearetmrw.nl/wp-content/uploads/JKA2.0_NL_final.pdf

5 Jonge Klimaatbeweging (2020). Vernieuwen, versterken, verbinden. Inbreng verkiezingsprogramma. Verkregen van: www.jongeklimaatbeweging.nl/wp-content/uploads/2020/06/Inbreng-Verkiezingsprogramma-Jonge-Klimaatbeweging-

6 Transitie-agenda Circulaire Economie (2018). Biomassa & Voedsel. Verkregen van: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/01/15/bijlage-5-transitieagenda-biomassa-en-voedsel, p. 11.

7 New Foresight (2019). Voorlopen in de eiwittransitie. Transitie-analyse. Geraadpleegd op: newforesight.com/wp-content/uploads/2019/07/NewForesight-Voorlopen-in-de-Eiwittransitie-Transitie-analyse-2.pdf, p. 5.

8 Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur (2018). Duurzaam en gezond. Samen naar een houdbaar voedselsysteem. Den Haag: RLi. Verkregen van: www.rli.nl/publicaties/2018/advies/duurzaam-en-gezond, p. 75.

9 Voedingscentrum. Verkregen van: https://www.voedingscentrum.nl/professionals/inopleiding/omgeving.aspx

10 Voedingscentrum. Verkregen van:https://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/eiwitten.aspx

11 Gezondheidsraad (2015). Richtlijnen goede voeding 2015. Den Haag: Gezondheidsraad. Verkregen van: www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2015/11/04/richtlijnen-goede-voeding-2015, p. 3.

12 International Agency for Research on Cancer (2018). Red Meat and Processed Meat. Geraadpleegd op: www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK507971/

13 Rijksoverheid (2019). Klimaatakkoord. Den Haag. Verkregen van: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/06/28/klimaatakkoord, p. 152.

14 Gezondheidsraad (2015). Richtlijnen goede voeding 2015. Den Haag: Gezondheidsraad. Verkregen van: www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2015/11/04/richtlijnen-goede-voeding-2015, p. 71; World Health Organization.

15 World Health Organization. Chronic diseases and health promotion. Overview, Preventing chronic diseases: a vital investment. Geraadpleegd op: www.who.int/chp/chronic_disease_report/part1/en/index11.html

16 Bestaande uit boeren, tuinders, terreinbeheerders, NGO's, voedselverwerkers, toeleveranciers en supermarkten. Rijksoverheid (2019). Klimaatakkoord. Den Haag. Verkregen van: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/06/28/klimaatakkoord, p. 117.

17 Our World in Data (2017). How much of the world's land would we need in order to feed the global population with the average diet of a given country? Geraadpleegd op: www.ourworldindata.org/agricultural-land-by-global-diets, eerste grafiek.

18 Intergovernmental Panel on Climate Change (2019). Summary for Policymakers. In: Climate Change and Land. An IPCC special report on climate change, desertification, land degradation, sustainable land management, food scurity, and greenhouse gas fluxes in terrestrial ecosystems. Verkregen van: ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/4/2020/02/SPM_Updated-Jan20.pdf, p. 490.

19 Wageningen University & Research (2018). Kringlooplandbouw: een nieuw perspectief voor de Nederlandse landbouw. Geraadpleegd op: https://www.wur.nl/nl/show-longread/Kringlooplandbouw-een-nieuw-perspectief-voor-de-Nederlandse-landbouw.htm

20 Transitiecoalitie Voedsel (TcV) heeft inhoudelijke input geleverd voor dit transitieplan. Zij heeft aanbevelingen die complementair zijn aan de genoemde aanbevelingen. Zo pleit TcV voor een integrale aanpak vanuit de overheid waarin het verband tussen gezondheid, duurzaamheid, landbouw en voedsel wordt erkend in beleid en waarin o.a. Ministerie LNV en Ministerie VWS beleid op elkaar afstemmen. TcV pleit voor actieve sturing op minder productie van dierlijke eiwitten en minder consumptie van dierlijke eiwitten. Dit in plaats van het huidige beleid dat zich wat productie betreft vooral richt op duurzamere productie van

veevoer en van dierlijke producten, en wat consumptie betreft vooral op informeren van de consument. TcV pleit voor een gecombineerde aanpak van gedragsverandering bij de consument, door te richten op zowel voedselcultuur, voedselvaardigheden en voedselomgeving. Zij pleit vooral voor een aanpak van vooral voedselomgeving. Een aanbeveling is te richten op bedrijfsleven, namelijk door bedrijfsleven te stimuleren de nadruk te leggen op plantaardig, in aanbod, reclame, marketing en productontwikkeling. Daarnaast richting gemeenten om te komen tot richtlijnen voor het aantal en soort voedselondernemers in buurten. Meer over de aanbevelingen van de Transitiecoalitie Voedsel, kunt u vinden via www.transitiecoalitievoedsel.nl of door contact op te nemen met natascha@transitiecoalitievoedsel.nl.

21 Aiking, H. (2014). Protein production: planet, profit, plus people? The American Journal of Clinical Nutrition, 100(1), 483-489. doi:10.3945/ajcn.113.071209

22 Dinther van, M. (2018). Kweekvlees is hard op weg naar uw bord. Geraadpleegd op: www.volkskrant.nl/kijkverder/2018/voedselzaak/artikelen/kweekvlees-is-hard-op-weg-naar-uw-bord/

23 TAPP-Coalitie (2019). Samen op weg naar een eerlijke wijze van beprijzen. Dé logische manier om ons vlees toekomstbestendig te maken. Verkregen van: www.tappcoalitie.nl/images/Voorstel-Tapp-Coalitie-eerlijke-beprijzinng-4-nov-2019-1588512992.pdf

24 Wang, X., Ouyang, Y., Liu, J., Zhu, M., Zhao, G., Bao, W., et al. (2014). Fruit and vegetable consumption and mortality from all causes, cardiovascular disease, and cancer: systematic review and dose-response meta-analysis of prospective cohort studies. BMJ, 349:g4490. doi: 10.1136/bmj.g4490

25 Adformatie. Verkregen van: www.adformatie.nl/gedragsverandering/gedrag-houding-en-kennis-die-volgorde

26 Krom, M. de, M. Vonk & H. Muilwijk (2020). Voedselconsumptie veranderen: bouwstenen voor beleid om verduurzaming van eetpatronen te stimuleren. Den Haag: PBL. Verkregen van: www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-voedselconsumptie-veranderen-4044.pdf, p. 33.

27 Westerveld, J. (2020). Vegetarische Slager wil EU-subsidie losweken bij vleesmakers. Geraadpleegd op: www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5046851/vegetarische-slager-subsidie-eu-vlees-promotie-vleesvervangers-timmermans

28 Voor meer uitleg over de Nutri-Score, zie: https://www.consumentenbond.nl/acties/weet-wat-je-eet.

Deze pagina is expres leeg gelaten.

BETROKKEN PARTIJEN

De volgende jongerenorganisaties hebben de JKA 2.0 ondertekend. Middels online enquêtes en de Klimaatdialoog in mei 2020 zijn deze organisaties betrokken geweest bij de totstandkoming van deze plannen.

SAMENWERKINGSPARTNERS JKB

COLOFON

Dit is een uitgave van:

Jonge Klimaatbeweging
Helling 150
3522 CC Utrecht
info@jongeklimaatbeweging.nl
jongeklimaatbeweging.nl

Tekst:

Anne Wilbers (Themamanager Voeding)
Charlotte de Graaff (Themamanager Mobiliteit)
Jorinde Westra (Themamanager Gezondheid)
Lisabelle Busscher (Themamanager Onderwijs)
Max Steenbrink (Themamanager Werken)
Riezwaan Dinmahomed (Themamanager Wonen)

Coördinatie & eindredactie:

Eva van Genuchten
Melanie Klösters

Illustraties:

Studio DAAD

Vormgeving:

Christel Solleveld & Eva van Genuchten

Dit document is gedrukt op FSC® papier.
Ter compensatie zijn tevens twee bomen geplant!

De samenleving staat voor enorme uitdagingen. De gevolgen van klimaatverandering gaan een grote impact hebben op ons leven en dat van de generaties na ons. Wij, jongeren, zijn degenen die dat het meest gaan merken, maar ook degenen die er nu iets aan kunnen doen. Om de balans tussen mens en planeet te herstellen, zullen we onze samenleving, economie en dagelijkse levens opnieuw moeten inrichten. Dat betekent dat we in 2050 op een nieuwe manier wonen, werken, eten, leren en reizen. De visie van Nederlandse jongeren daarop brachten we onder in de Jonge Klimaatagenda (JKA) 2.0. De stip op de horizon is duidelijk, maar hoe komen we daar?

In dit document wordt het transitieplan **voeding** toegelicht wat een deel van deze weg naar 2050 beschrijft.